

L'aranès viu una època daurada pel que fa al reconeixement i protecció, però afronta la competència de la presència massiva del castellà en la vida quotidiana. La immersió lingüística a l'escola n'assegura la supervivència a mitjà termini, però la lluita al carrer esdevé clau perquè l'occità aranès no es converteixi en un element folklòric.

L'escola és l'oasi de l'aranès, el búnquer que van començar a construir alguns mestres l'any 1983, quan es va introduir per llei la immersió lingüística al primer ensenyament. Inicialment en condicions molt precàries per falta de material didàctic en aranès, el professorat va posar-hi molta voluntat i moltes hores de feina extra, conscient que una llengua que tot just s'utilitzava en l'àmbit familiar i les relacions informals no sobreviuria si no es transmetia als nous nats.

“El primer any un professor feia de caminaire, anava per les escoles de la Vall una hora i feia jocs i cançons en aranès als més petits, i altres professors ens vam reunir per fer material didàctic, bàsicament fotocòpies en blanc i negre que aprofitàvem més d'un any, la nostra missió era prou més complicada que a les escoles catalanes”, recorda Rosa Maria Salgueiro, avui responsable del Centre de Recursos Pedagògics del Departament d'Ensenyament de la Generalitat a la Vall d'Aran. De fet, abans que l'aranès arribés a les aules havia estat necessària la creació de les normes ortogràfiques, aprovades per la Generalitat el 1983.

Avui, l'aranès és la llengua vehicular a tota la primària, però a l'ESO i el batxillerat comparteix espai amb l'espanyol, el català, l'anglès i el francès –per proximitat geogràfica, és una llengua d'ensenyament més a l'Aran– i l'occità és una assignatura de llengua més al batxillerat –optativa de 4 hores a la setmana a segon de batxillerat– i la llengua d'ús en algunes assignatures de l'ESO. Això no obstant, no trenca el bon resultat de la immersió. “Tots els estudiants acaben els estudis dominant l'aranès escrit i parlat, i de fet, ja veiem grups d'amics que es relacionen exclusivament en aranès, tot i que no sigui la llengua materna d'alguns. És

Una llengua viva a l'escola però tocada al carrer

Dos alumnes d'ESO de l'Institut de l'Aran fan classe d'occità a les vuit del matí, i es preparen per participar al concurs Pica-Lletres, la versió aranesa del Gran Dictat per a escolars.

un gran pas, però la batalla no és a les aules, sinó al carrer, on l'ús social cau en picat”, alerta en Miquèu Segalàs, mestre d'occità des de principis dels noranta a l'Institut d'Aran, l'únic IES de la Vall, que acull 300 estudiants.

De fet, el govern aranès va acordar fa uns anys que el material escolar en aranès fos gratuït per als estudiants, amb la intenció que no es generés un rebuig envers l'aprenentatge de la llengua pròpia del país si aquesta suposava un cost afegit.

Sense un Súper 3. A la Vall, ni el PP no qüestiona la immersió, com tampoc no ho fan els nous nats que duen els seus fills a l'escola i que no parlen ni aranès ni català. Però “no és una immersió real”, matisa en Miquèu, perquè “no tenim mitjans de comunicació en aranès, tret d'alguna roda informativa del 3/24 i alguna estona de ràdio. L'empenta que va tenir la immersió a Catalunya amb el Club Súper 3 per als nens i TV3 per als adults és impagable. Quan els nens arriben a casa, si

no senten l'aranès desconnecten totalment d'aquesta llengua fins l'endemà a l'escola". I què passa amb el català? "El nivell més baix en competències acadèmiques dels alumnes és de català, perquè el castellà ja el parlen tots al carrer o a casa i el tenen en molts canals de televisió, i en canvi l'ús social del català es troba en nivells molt baixos. Amb tot, en les proves de nivell de de català els alumnes aranesos gairebé sempre estan en la mitjana catalana", respon Rosa Maria Salgueiro.

La impressió a les aules es correspon amb la realitat al carrer. La darrera Enquesta d'usos lingüístics a la Vall d'Aran, del 2013, assenyala que un 80,7% de la població de més de 15 anys entén l'occità aranès —un 2% més que el 2008—, i que el 55,6% sap parlar-lo, el 59% el llegeix i el 34,9% l'escriu correctament. Pel que fa a l'ús social, l'aranès és la llengua habitual del 17,6% de la població de la Val d'Aran, el català ho és del 16,4%, el castellà del 55,1% i el 10,6% de la població s'identifica amb d'altres llengües o combinacions de llengües. Des del 2008 hi ha hagut una disminució de la població que té l'aranès com a llengua habitual, i de fet, l'enquesta recull que el 12% de la població usa només l'aranès en les relacions familiars, i el 4,9% combina el català i l'aranès. Per una altra banda, del miler d'estudiants que van a escola a la Vall d'Aran, només el 20% tenen l'aranès com a llengua de relació familiar.

L'elevat percentatge d'immigració, tant espanyola com internacional, i una economia basada gairebé exclusivament en el turisme, expliquen en bona mesura per què l'ús social de l'aranès ha caigut de forma alarmant en les darreres dècades. A la dècada dels vuitanta, el 60% de la població de la Vall tenien l'aranès com a llengua habitual, un 10% el català i un 30% el castellà. Però avui el domini del castellà als carrers de la Vall d'Aran és inqüestionable. Tant, que alguns ajuntaments han optat per retolar directament en espanyol, i en el millor dels casos, amb la fórmula bilingüe espanyol-aranès. Miquèu Segalàs i Maria Rosa Salgueiro coincideixen que "la batalla per la supervivència de l'aranès és al carrer, no a l'escola ni a casa".

Retolació en espanyol a l'entrada d'Arties, una població a pocs quilòmetres de Vielha i a tocar de les pistes de Baquèira. Molts altres municipis s'han passat al castellà com a primera llengua.

Castellà-aranès. No és fàcil sentir aranès al carrer o trobar la carta del restaurant en la llengua pròpia d'aquesta nació, com tampoc ho és que un aranès parli en la seva llengua i et permeti intentar entendre'l i mantenir una conversa aranès-català. Però no costa gens preguntar en català i rebre una resposta també en català, o en castellà, sobretot en establiments de restauració i comerços. Des del punt de vista lingüístic, el contacte perma-

nent amb d'altres llengües pot ser positiu a l'hora d'adoptar neologismes o préstecs, però l'altra cara de la moneda són els barbarismes que s'incorporen a la llengua sense control. I això, evidentment, també passa amb l'aranès. D'aquí que la nova Acadèmia de la llengua aranesa tingui el repte no gens fàcil de cercar un estàndard aranès —considerat una varietat gascona de l'occità— que alhora no s'allunyi del tronc occità.

Combatre l'hegemonia del castellà al carrer ja són figues d'un altre paner. Perquè la realitat social de la Vall d'Aran és la que és. Com explica el mestre Miquèu Segalàs, si bé el sentiment aranès és molt important, “de vegades és una contradicció, perquè la nostra llengua va en retrocés justament perquè molta gent ha decidit que val la pena renunciar a l'aranès i passar-se al castellà. Evidentment que el castellà és molt important a la Vall d'Aran, però no podem pensar que com que una persona ve de fora no t'entendrà, i per tant, millor passar-nos al castellà. Doncs bé, molts nouvinguts es queixen que amb aquesta actitud no els ajudem a aprendre l'aranès. És una actitud contradictòria que seria digna d'un estudi profund, perquè molts som incapaços de comprendre-la”.

L'alcalde de Vielha i diputat al Parlament per CiU Àlex Moga considera que la societat aranesa, i també els responsables polítics, han de fer una reflexió profunda sobre les causes que han dut l'aranès a perdre cada vegada més espai al carrer. Tant per la decisió dels ciutadans de passar-se al castellà com per l'opció presa per molts municipis de retolar en espanyol per tal de ser més amables amb els turistes que vénen fonamentalment a esquiar, i no tant pels immigrants que hi viuen.

“Jo ho defineixo com un servilisme econòmic, en el sentit que donem prioritat al progrés econòmic i fins i tot posem les nostres senyes d'identitat, com és la llengua, al servei de l'economia. Aquesta actitud ens fa cedir en la protecció de la llengua i ens ha canviat hàbits quotidians, com si parlar castellà fos la clau de l'hospitalitat, la marca de terra d'acollida, assumint que la nostra llengua pot ser símbol de no voler acollir els turistes i nouvinguts”, argumenta Moga, que precisa que “aquesta actitud l'hem tingut en general tothom, sense distinció d'adscripció política”, conclou que “aquest servilisme lingüístic que hem fet en els darrers anys i que juga en contra de la pròpia llengua, també és per culpa nostra. Per tant, hem de fer una aturada en el camí i triar si volem continuar així o si volem potenciar la nostra llengua i no encotillar-la únicament a l'àmbit institucional”.

Els escolars de la Vall d'Aran fan immersió lingüística fins que arriben a l'ESO

Futur optimista. Malgrat tot, els aranesos són optimistes amb el futur de la seva llengua. Des de l'àmbit escolar, Segalàs insisteix que, “per sort, a la Vall d'Aran hi ha molts nens petits que fan immersió a l'escola, i els més grans que ara viuen a Barcelona perquè estudien a la universitat, mantenen la llengua i la parlen entre ells també a Barcelona”. Ara bé, afegeix que “és clau la consciència lingüística dels que avui són a l'escola i a l'institut, hagin nascut o no a la Vall, perquè el futur social de l'aranès és també al carrer. Sense ells tindrem problemes greus, perquè hi ha molt moviment demogràfic, alguns aranesos marxen a viure fora i arriba gent de llocs molt diferents que es relacionen en castellà. I el problema és que com que no han d'aprendre ni català ni aranès per obligació, tampoc no tenen massa incentius per fer-ho. Els hem de motivar per fer-los veure que és una llengua útil socialment”, conclou.

De fet, això és el que fa la Maria Rosa Salgueiro, que també és mestra d'adults que aprenen l'aranès. “Fem dues hores de classe a la setmana, i la demanada creix per part de gent que treballa a les oficines i botigues, però també de pares que volen aprendre la llengua per poder ajudar els seus fills. És un senyal molt positiu, perquè ara comencem a posar la llavor i en uns anys en recollirem els fruits”, assenyala Salgueiro. Tant és així que aquesta mestra considera que l'estat de salut de

L'aranès és la llengua d'ús habitual del 17,6% dels habitants de la Vall d'Aran

la llengua, si bé està molt minoritzada per la presència massiva del castellà, “és una mica més bo, cada vegada hi ha més material didàctic a les aules, al carrer comencem a veure més retolació en aranès i, molt important, les famílies que arriben a la Vall d'Aran tenen prou assumit que els seus fills estudiaran en aranès i aprendran també català, francès, castellà i anglès, una riquesa lingüística que no li oferiran en cap altre lloc”, rebla. El Consell Generau d'Aran ofereix cursos en línia per aprendre aranès, però la manca de mitjans de comunicació escrits i audiovisuals —més enllà d'Aran TV i la minsa programació de la CCMA en aranès—, és un entrebanc important per a aquests adults, que, com els passa als petits, perden el contacte amb la llengua quan surten per la porta de l'aula.

Però l'aranès també troba una certa esperança en la comunitat de catalans que viuen a la Vall, amb una predisposició molt més elevada a parlar la llengua autòctona. De fet, tots els catalans residents a l'Aran entenen l'aranès i la gran majoria el parlen. “Un català té molta més facilitat per aprendre l'aranès que no un espanyol, els sons que compartim les dues llengües són molts, pot ser un filó per anar fent créixer la comunitat lingüística”, diu Salgueiro. Però tot i que l'aranès és llengua oficial a tot el territori català, no és possible estudiar aquesta llengua a l'Escola Oficial d'Idiomes, on sí que es pot estudiar un ampli catàleg de llengües prou més majoritàries però molt allunyades.

La lluita per la supervivència d'una llengua que avui parlen 6 de cada 10 aranesos sembla que està guanyada a les aules, on la immersió no està discutida per ningú i on els alumnes l'aprenen amb naturalitat alhora que assimilen quatre llengües més. Però el prestigi d'una llengua s'ha d'assentar també al carrer. Trobar l'equilibri entre l'amabilitat amb els turistes i el negoci econòmic i la necessitat de preservar un pilar bàsic de qualsevol nació no només és feina dels polítics, també ho és de la societat aranesa, que ha de ser capaç de marcar el camí als seus polítics si aquests es desvien.

Gemma Aguilera